
На простору бивше Југославије у оквиру обредно-обичајне праксе постоје бројни трагови некадашњих светковина, у којима се истиче својеврстан синкретизам, односно спој обредних радњи, музике, игре, паганских веровања и хришћанских учења. Управо овакава испреплетеност поменутих 'појмова' је сачињавала један успешан обред који је имао значај како за појединца, тако и за сеоску заједницу. Наиме, постојало је веровање да обред не би био успешан ако га не сачињавају поменуте компоненте, а посебно међу њима примарна компонента, обредна игра. Заправо, обредном игром се могло постићи све оно што се жели у обреду, па се веровало да она и сама у себи носи натприродну снагу.

Из тог разлога се под појмом 'обредна игра' подразумева било која игра која има своју улогу у обреду, и ван тог контекста она губи конотацију 'обредне' игре. Њене основне одлике јесу стално време и место извођења (животни/годишњи циклус, око огњишта, на центру села..), посебни извођачи (мушкарци/жене, млада, свекрва..), једноставност играчког образаца, али сложеност облика игре (корачање, трупкање, скокови, двотакни играчки образац, "капија кола", вијугава линија, ...). Поред наведених одлика треба истаћи да у пратњи обредних игара доминира певање, затим ритам корака, и инструменти. Последња, али не и секундарна одлика јесте да циљ обредног играња није истицање играчког умећа, већ сам обред.

У оквиру обредно-обичајне праксе становника се Балкана, поред синкретизма обредних радњи, музике и игре, постоје и трагови некадашњих праисторијских веровања везаних за "промене" у природи ('рађање' и 'умирање'), за воду, ватру, па чак и одређене животиње. Све што је човеку било не објашњиво у природи и животу, он је то представљао као табу¹, и од тога стварао култ². На основу извршене анализе и одређених (етнолошких) тумачења, прикупљених обредних игара на простору некадашње Југославије, можемо истаћи да су у нашој обредно-орској пракси појављују разни

¹ **ТАБУ** – преносно значање: недокучива тајна; забрањено мишљење, тема, нешто што се не сме дирати; Мићуновић, Љубо, *Савремени речник страних речи*, Књижевна заједница Новог Сада, Нови Сад, 1988., 458.

² **КУЛТ** на латинском језику значи под 1. велико поштовање неке личности или неке вредности и под 2. поштовање Бога, вера; Мићуновић, Љубо, *Савремени речник страних речи*, Књижевна заједница Новог Сада, Нови Сад, 1988., 262.

култови, од којих су најдоминантнији следећи: **култ плодности** и **култ предака** ("дежурни култ"). Међутим, у обредним играма које поседују култ плодности постоје обредне игре у којима се поред наведеног примарног култа препознају и следећи 'секундарни' култови, а то су: **култ Сунца (соларни култ)**, **култ воде** и **култ ватре**. Ове обредне игре ће бити представљене као подгрупа обредних игара везаних за култ плодности.³

Преостале обредне игре, заправо, обредне игре у којима се не препознају култови, поседују примарну функцију која је приказана кроз елемент иницијације (игре везане за проигравање девојака и момака) и елемент приказивања разних начина склапања брака (игре везане за просидбу и "отмицу девојке").

У овом семинарском раду ће све обредне игре на територији некадашње Југославије у којима се препознају поменути култови, бити подељене на две групе. Прву групу ће чинити обредне игре везане за култ плодности, док ће у другој групи бити представљене обредне игре у којима се препознаје култ предака.

Прва група: _____

Обредне игре на територији бивше Југославије у којима се препознаје КУЛТ ПЛОДНОСТИ

Животни циклус

- **свадба:**

* **Играње пред свођење младенаца;** свођење младенаца представља најважнији тренутак у свадбеном церемонијалу. Да би брак био успешан било је потребно да се сви присутни (сватови), поред младожење и младе, усредсреде на магијски чин плодности/оплођења у свадбеном ритуалу. У већини крајева, они су своју обредну улогу извршавали извођењем игре **шарено коло** (централна и западна Србија) или **шарено оро** (источна и југоисточна Србија), које је најчешће било из локалног репертоара. Ово коло су могли играти само

³ Све информације о извођењу обредних игара су преузете из следеће литературе: Васић, Оливера, *Трагови – Етнокорологија*, Арт График, Београд, 2004., Јанковић, Даница и Љубица, *Народне игре књ. I, II, III, IV, V, VI, VII i VIII*, Просвета, Београд, 1934-1964. исто, *Прилог проучавању остатка орских обредних игара у Југославији*, Београд, 1957. Зечевић, Слободан, "Игра и обред", *Српске народне игре (порекло и развој)*, "Вук Караџић" и Етнографски музеј, Београд, 1983., 59-99.

људи који су били "проверени", тј. ожењени и удате, који су имали децу. Веровало се да би са њиховом већ постојаном/"провереном" плодношћу преко имитативне магије утицали на плодност младенаца. Назив *шарено коло* је добило по томе што је било "ушарано", односно распоред играча у колу је био ушаран (мушко-женско-мушко-женско...)

У непосредној околини Београда, у поменутом тренутку се изводила игра *Скидај млада венац* уз вокално-инструменталну пратњу, док се у селима Нишаве изводила игра *коло у колу*. На територији централне и западне Србије, *шарено коло* је била игра из локалног репертоара, а врло често градска игра која би у другом делу садржила раздвајање у парове. У области Груже и Лепенице извођена је игра *Ти момо, ти девојко* у којој су обавезно морали да играју ожењени и удате који имају децу.

У посмртном ритуалу не постоје обредне игре у којима се јавља култ плодности.

Годишњи циклус

Обредно играње ради постизања плодности у природи се изводило у време смене годишњих доба, неплодне зиме и наступајућег пролећа када се обнавља вегетациони циклус. У том периоду (данашње Покладе) су се приређивале свечаности са обредима и мађијањима за постицање плодности. Те свечаности су садржале слободно понашање и пуно разуданости, па су игре које су се изводиле на тим свечаностима, наследиле исте одлике. Наиме, дневне покладне игре одликују ласцивни карактер, еротски симболи и радње, јер се сматрало да би путем имитативне магије могли да утичу на плодност у природи.⁴

* Покладе

Обредни опход је почињао са поворкама које су обилазиле куће у селу. Највише поворки је забележено у централној Србији и називане су "шикљани", "комендијаши", "направљачи", док су у западној Србији постојала "плашила" и "свадбе". На крају обреда пред сваком кућом, маскирана лица са укућанима би одиграла коло, игру из локалног репертоара. Сем играња испред куће, по завршетку опхода су се играле игре на центру села у којима су играли сви мештани. У Гружи и Космају су забележене игре које су се изводиле на Покладе у центру села, и учесници су били само ожењени људи и удате жене који имају

⁴ Зечевић, Слободан, "Игра и обред", *Српске народне игре (порекло и развој)*, "Вук Караџић" и Етнографски музеј, Београд, 1983., 75-80.

децу. У Грузи се прво играла мушка игра **радава**; играчи су скачући с ноге на ногу, били поређани у вијугаву линију, где се водио дијалог ласцивног садржаја између коловође и кеца. Након мушке игре, изводила се женска игра **кобиле**. Формација игре је исто била вијугава линија; Коловођа је продавац, а остале су кобиле. Около стоје мушкарци који хоће да купе једну кобилу, али прво морају да опипају све (ласцивне радње), да би купио праву. На крају га све учеснице испребијају. После ове игре следи женска слава – куриловдан.

На територији Космаја играла се женска игра **пауница**; Облик игре је затворено коло са играчем (пауница) у средини; мушки посматрачи около кола покушавају да ухвате пауницу. Друга игра је **коло баба Радаве**; изводе је мушкарци у формацији вијугаве линије. Следећа игра је мешовита и носи назив **корњаче**; најсмотанијем мушкарцу ставе корито преко леђа и иде четвороношке завирујући женама под сукњу, после га полију водом јер "корњача воли воду". Када се заврши игра корњаче, следи **сејање конопље**; то је мешовита игра – одабере се простор/ливада на коме једна играчица имитира сејање конопље, док мушкарци око ње представљају птице које хоће да поједу семе. У току игре они је јуре, покретима имитирају растење конопље и ваљају се са њом по трави (ласцивне радње). Ова иста игра се у Такову називала **конопљарица**. Слична је и игра **орлова** (из Старог Влаха): један момак иде испред вијугаве линије имитирајући орла, а остали играчи у линији представљају пилиће које издвојени играч треба да угрози!

У северозападној Србији (Јадар, Азбуковица, Рађевина) – играла се игра **девојчица** која се изводила у истој формацији, али је циљ био да се последња особа у колу избаци.

У околини Београда посојала је покладна поворка Арапи; они нису имали посебну игру, већ су изводили обично **коло у три**. На територији Војводине биле су поворке под називом фашанке, и изводила се игра "мртваца".

Личани су на Покладе играли неме игре за раст конопље, и ударали су ногама по земљи да би растао кромпир. У Подравини су ђипала деца за раст конопље, док су се у Међумурју мушкарци вртили у круг да би репа била дебља.

На простору западне Босне и Босанске крајине се на мали Божић (14. јануар) изводила женска игра **крува** (хлеб); девојке би играле/корачале у лево, ухвативши се за хлеб у средини. Након игре **крува**, играло се на гумну које је било крај куће, потенцирајући имитирање вршења жита, да би наступајућа аграрна година била добра.

У Македонији се изводила - игра *отото* на женске водице (Св. Јован 20. јануар), "ради берићета". Играла се у кући у затвореном колу са пењушком у центру, (играч који чучи и изиграва пањ). Постојао је дијалог између пењушке и играча из кола.

Што се тиче женских поворки, најпре треба поменути лазарице. Оне припадају циклусу женских пролећних обредних игара које су се изводиле са циљем подстицања плодности. Поред главног култа плодности, у овом женском опходу постојали су и други елементи. У 'групу' секундарних елемена је и елемент иницијације девојака, јер је постојало веровање да се не може удати ниједна девојка која није учествовала у лазарицама.

Опход лазарица се састојао од обилажења кућа, певања и играња и даривања од стране домаћице. У Србији постоје четири начина играња лазарица, и најраспрострањенији начин је из Лесковачке Мораве и њене околине. Ово обредно играње садржи такозвано "стрелјање": две играчице се поставе на извесном одстојању једна према другој и играју идући једна другој у сусрет, мењајући места и враћајући се на почетну позицију. Кораци могу бити: поцупкивање на једној, па на другој ноzi, или трокораци. Из приложеног можемо закључити да је њихова игра била врло једноставна, али циљ овог обредног играња "лежи" у синкретизму игре и њење пратње, тј. песме. Лазаричка песма се изводила антофоно⁵, што уствари представља непрестано певање, па се у заједиштву са игром добијао један затворени ток звука и покрета. Овакво непрестано кретање се имитативном магијом преноси на кретање у природи, и самим тим доприноси плодност и родност, односно рађање. Осим "стрелјања" две играчице, у лазаричком опходу постојали су и други играчки облици, као што су: полукруг и "соло играње у групи". Игра у формацији полукруг се изводила када је била некеме или нечему намењена. Обично се обилазило око лазара (Врањско Поморавље), куће и око трудне жене (Горња Пчиња). Лазарице су за потребе омеђивања неког или нечега обично корачале и понекад изводиле двотактни играчки образац. Што се тиче соло играња, слободно се може рећи да се изводило са пуно импровизација. Уколико је играње лазарица било намењено расту усева и траве, онда би свака за себе трчала и скакала по ливади. У литератури постоји још један пример лазаричке игре (Средачка Жупа), и он се доста разликује од претходних. У овој

⁵ Лазаричке песме су се изводиле антифоно, односно смењивањем у групама по две/три певачице, при чему је наступ сваке групе био преурањен, тј. пре него што би претходна група до краја отпевала своју деоницу (по један мелостих са рефреном). На тај начин се остварује дужи, непрекидан музички ток, јер песма од почетка до краја тече без и једне паузе за узимање ваздуха.

обредној игри први пут долази до контакта између играчица. Пошто у овом крају играју само две играчице, контакт се остварује између лазара који скаче на десној ноzi и држи руку на глави лазарчета, док лазарче трупка у месту.

Након обредних игара које поседују искључиво култ плодности, у даљем раду ће бити представљене игре које поред култа плодности поседују и друге, горе наведене култове. Поменуте обредне игре ће бити разврстане по групама на следећи начин:

I група/а – обредне игре у којима се поред култа плодности препознаје и **култ Сунца (соларни култ)**.

I група/б – обредне игре у којима се поред култа плодности препознаје и **култ воде**.

I група/в - обредне игре у којима се поред култа плодности препознаје и **култ ватре**.

I група/а:

Обредне игре на територији бивше Југославије у којима се препознаје КУЛТ СУНЦА (соларни култ)

Зимска и летња солстиција је веома важан догађај у природи. Зимска солстиција је прекретница од које Сунце почиње да јача, а од времена летње солстиције његова моћ почиње да слаби, тј. у наведеном периоду/данима Сунце достиже своју најнижу и највишу тачку на свом путу преко небеског свода. Узрок оваквих промена у природи је човеку дуго времена био тајновит, па је разним магијским средствима и обредима покушао да помогне Сунцу да одржи своју моћ, односно човек је покушавао да сопственом активношћу утиче на ове природне појаве. Као примарно магијско средство човек је користио ватру, из разлога што су њења природна својства управо, светлост и топлота, али и због њеног значаја у животу људи.⁶ Наиме, у свести човека се поштовање ватре развило у веома сложен и издиференциран култ, који представља широк спектар ствари, а самим тим у народу је то потенцирало настанак/развој разних улога ватре међу којима су доминантне две представе/теорије: 1. Манхартова/соларна улога и

⁶ Зечевић, Слободан, "Игра и обред", *Српске народне игре (порекао и развој)*, "Вук Караџић" и Етнографски музеј, Београд, 1983., 80-83.

2. Вестермаркова пре свега лустративна/чистилачка и апотропејска/заштитна улога.⁷

Манхартове (теза теоретичара Вилхем Манхарта) ватре се називају и соларне, јер је њихово паљење представљало магијско подражавање сунчеве светлости и топлоте, али и магијски чин којим се обезбеђивао континуитет животворног утицаја Сунца на људе, стоку и усеве. Све остале ватре које се пале на Покладе, Петровдан, на крају жетве, у свадбеном и посмртном ритуалу поседују чистилачку, односно заштитну улогу. Због овакве амбивалентности ватре као магијског средства који учествује у обреду, долазимо до закључка да би ватра требало да се испољава кроз два култа, и то соларни култ (имитативна магија) и култ ватре (прочишћење/заштита).

Соларне ватре су се палиле у зимском периоду на Бадње вече (6. јануар) и Божић (7. јануар), а у летњем периоду за Ивандан (7. јули). Незаобилазна радња око соларних ватри је управо било играње, односно корачање око ватре, које је укључењем у магијски чин добило конотацију обредног играња.

* Бадње вече 6. јануар:

Хрвати су на Бадње вече палили ватре и играли око њих локални репертоар, (описује Милчетић), док су Личани на брду Колаковица изнад Госпића, изводили *личко коло* уз бакље. Играчи су у овој игри били повезани за бркове у левој руци, а у десној су држали бакље; игра поседује тротактни образац који играчи на почетку изводе лагано, да би временом убрзавали и на крају игре толико брзо изводили, тако да су бакље изгледале као Сунце.

* Ивандан 7. јул:

Први запис из 19. века – бележи Радослав Хроватин у Словенији; пише да се око Ивањских ватри играло по целој Словенији и играли су и момци и девојке, и наводи два текста:

*"Лет коло, лет, цвет пропрат цвет,
шкроп. декле шкроп, хоја, хојса, хоп..."*,

*"свети, свети, светли крес,
врти, врти млади плес..."*

Запис из 20. века – бележи Нико Курет, на граници Крањске, Корушке и Штајерске; помиње игру девојчица око ватри баш по "индијански". Мирко Рамовш помиње играње око ивањских ватри у околини Горице;

⁷ Бандић, Душан, "Трансценденција оностраног" – (13. ватра), *Народна религија Срба у 100 појмова*, Нолит, Београд, 2004., 70-73.

након завршетка играња газе по пепелу те ватре, боси. У читавој Далмацији и околини Бјеловара било је познато играње око ивањских ватри на раскрсницама. На територији Посавине помиње се играње око ватри из текст *"..сејала сам ленек на Ивање денек, дадо.."*

За Ивандан су везане две игре које изводе митска бића: **вилинско коло** и **врзино коло**; село Велики извор, податак из 1908 г. Игру изводе наги мушкарци. који на гробљу запале ватру, па око ње играју ову игру (о чијем обрасцу нема података). Правећи потом буку, они јуре ка селу како би "отерали змајеве који спавају са њиховим женама и тако изазивају сушу"; потом се поново враћају на гробље и изводе "врзино коло".

Поменули смо да је човек "помагао" Сунцу разним магијским средствима, али и обредима у које смо сврстали зимске поворке и то: **коледаре** (2.-6. јануара у поноћ), **сироваре** ("одвајање старе од нове године" ноћ између 13. и 14. јануара) и **џамаларе**. Примарна улога/функција поменутих поворки јесте подражавање Сунца да би опет кренуло на своју уобичајну путању, и тиме допринесе да наступајућа година буде родна и плодна.

Г група/б:

Обредне игре на територији бивше Југославије у којима се препознаје КУЛТ ВОДЕ

Животни циклус

- свадба:

Пре свадбе, на Косову – Срби (четвртак) и Муслимани (среда) млада иде у амам да се окупа; тада се око ње колало уз ***Подуна мори, подуна;***

После провере младиног пошења, (Лужница) водили су младу на бунар, да баци новчић и игра локални репертоар.

У Источној Србији – код Влаха било је познато "играње води" – становништво близу Дунава на дан након свођења младенаца, одлази на реку са сватовима и музиком; тамо би "потапали" свекрву, која потом поведе коло (***данцу***), да би га после неког времена предала млади. Цео церемонијал могао се приредити и крај бунара.

У обредним играма везаним за посмртни ритуал, нема појаве култа воде.

Годишњи циклус

Уочи Младенаца, Цвети, Биљног петка и Ђурђевдана у Југоисточној Србији се ујутру иде на воду и крај ње се игра.

Пчињске **Лазарице** у оквиру опхода одлазе и на воду, додирују је, певају и играју у њој.

За **Ђурђевдан** на простору Тимока, Заглавака, Буцака, познато је "венчево певање"; иде се на воду, плету се венци, девојке се потапају у воду (због млечности крава), па се постави софра на земљи, и доилћа (жена која доји дете) мора да поведе коло око софре.

Женска поворка **Додоле** – игра додоле је соло импровизација играчице, у коју су укључени кораци који уствари представљају основну функцију додолског опхода, а то је да призову кишу и подаре плодност земљи. Ти кораци су: **окрети** (да призову кишоносни ветар), **трупкање** (да оно што је у земљи сазри) и **скокови** (да порасту усеви).

* (у Подибру и Азбуковици су мушке поворке)

У Подибру поворка је ишла кроз село, обучени у женске хаљине, окићени травама, а главна додола је имао венац око главе. Главна личност је поливана водом. Целу поворку пратили су млади људи и збијали шале. На простору Азбуковице у поворку је укључено цело село, и директно се иде на воду. Главна додола је такође окићен ("автиковином", купиновом лозом и класјем), а за њим је ишао свештеник. На реци, свештеник је читао молитву, а после певања додолске песме главна додола била би потапана у реку, док би се присутни међусобно прскали водом.

Додоле у Таковским селима (Неваде) су биле циганке, укупно их је било три и "певале су о летини" и играле; У селу (Горњи Бањани) додолску поворку су чиниле три девојке, које су полазиле од цркве и пре опхода обилазиле све записе у селу (4), а потом настављале обилазак кућа по селу и играјући и певајући додолске песме. Исто као у Таковском крају, на територији Војводине од краја 19. века су ишле само циганке. У опходу је учествовало 4-5 девојака, од којих је једна била главна, те окићена зеленилом. Додоле су обилазиле село и пред сваком кућом изводиле представу за изазивање кишних падавина, а представа се састојала од: додолских песама и "игре". За узврат, циганке су биле поливане водом и дариване.

Код Влаха постоји опход *додола*, али су познате под називом *панаруге*.

У Источној Србији је познато "врзино коло": Село Добро поље, податак из 1948. г. Главни протагонисти су такође наги мушкарци, место извођења такође заједничко (гробље) али се овде не помиње паљење ватре, него се "врзино коло" изводи око корита са водом. Након извођења игре, вода се излива како би пала киша. За разлику од првог описа, по овом опису ова представа одвија се у тишини.

I група/в:

**Обредне игре на територији бивше Југославије у којима се
препознаје
КУЛТ ВАТРЕ**

Животни циклус

- **свадба:**

Одвајање девојке од рода (Буцак); млада се одвајала од куће играњем, односно колањем око огњишта ("овијањем огњишта") уз песму *Остан' збогом мила мајћо, Не предавај се девојћо*;

У Белопаланачком пољу чим млада ступи у младожењину кућу играло се око огњишта *шарено оро* уз гајде;

На простору Јужног Баната, пред свођење младенаца изводила се игра *оре, оре зелен боре* – скакање у колу око ватре: 4т на десно, 4т на лево, а коло може бити затворено и отворено; на крају игре исече се перјани јастук, а младенци се изгубе.

- **посмртни ритуал:**

На територији Североисточне Србије, играње за претке се изводило за Младенце, (нарочито) за Покладе и током многих празника у време Ускршњег поста. Око ватри, које се пале у центру села, изводе се игре забавног репертоара, па се практично цело весеље намењује и покојнику. Верује се да крај ватре са њима играју и преци. Посебно занимљив пример јесте игра *марга (пљека, репа)*, која се изводи око ватре ("рана", "привег"): састоји се од трупкања и скакања око ватре у змијоликом колу којег чине млађи мушкарци и момци. Циљ игре јесте да се последњи у низу убаци у ватру. (трагови жртвовања?!)

Годишњи циклус:

У Боки Которској уочи или на сам дан **Ђурђевдана (6.мај)** се пале ватре и око њих с играло; девојке би се љуљале, па након тога спремале ручак и тек тада могле да се "друже" са момцима.

На Голији за Петровдан 12.јул билоје познато скакање чобана око ватре, што се дешава непосредно после обилажења тора уз песму **Ој, Петре, ој**, а у реду два по два, са бакљама у рукама. Након играња око ватре, изгореле "лиле" забадају у земљу да "боље никне кромпир".

(Стри Влах) Мушкарци се ухвате у коло и скачу око ватре, говорећи "Куда лиле одиле, туда краве водиле".

По завршеној жетви у околини Книнске Крајине, на њиви се палила ватра 'радосница' у коју су бацали последњу руковет (дух жита), и око ње су играли момци и девојке.

- Село Велики извор, податак из 1908 г. Игру изводе наги мушкарци. који на гробљу запале ватру, па око ње играју ову игру (о чијем обрасцу нема података). Правећи потом буку, они јуре ка селу како би "отерали змајеве који спавају са њиховим женама и тако изазивају сушу"; потом се поново враћају на гробље и изводе "врзино коло".

II група:

Обредне игре на територији бивше Југославије у којима се препознаје КУЛТ ПРЕДАКА

Животни циклус

- **свадба:** У обредним играма свадбеног церемонијала, култ предака се може препознати у тренутку одвајања девојке од рода, што представља поздрављање младе са својим прецима (*девојачко коло*) и у моменту доласка у нови, односно младожењев дом, што представља младино упознавање са "новим" прецима (*шарено оро*).

колање:

- *Плаче мајка, оде јој слушање, Љиљан оро, љиљан горо*, (Пештер); *Идете ли, летите ли, кићени сватови*, (?!); *Ај, полази лепа (Милија) не обзири се*, (Рађевина, Азбуковица); *Ој, ђевојко, жалиш дјеговање*

(околина Чачка, Драгачево, Поморавље западне Мораве); *Остан' збогом мила мајћо, Не предавај се девојћо*, (Буцак)...

вокално-инструментална пратња:

Тамо где није било колања у овом тренутку играло се уз вокално-инструменталну и инструменталну пратњу, а све те игре називале су се "девојачким колом" из разлога што је једино је било важно да девојка, односно млада буде коловођа. То је низ игара које имају осам тактова, као нпр.: *повоз, повозно, Шири, пири, паче моје мало, Мене мајка даје за јединца, Електрици свака час', а у кући држи гас..*

инструментална пратња:

У Старом Влаху се изводила игра *тројанац*. Уз играње се вршило откупљивање претходно "украденог" барјака; У Такову се прво изводи одшетани део "вођица", који се постепено убрзава, па се након тога наставља нека од игара означених називом *девојачко коло*. Игра *јуришка* (североисточна Србија); *испраћајно коло* (Лазаревац); *Нова влахиња* (Ваљево)..

Код Срба у Црноречју и Хомољу изводила се игра *девојачко коло*, док се код Срба у околини Бора изводила игра *леса*. Наведене игре имају сличан играчки образац, а различиту музичку пратњу. У оба случаја коловођа је млада. Први круг води млада, други младожења и у та два пута колом се излази из дворишта, па се враћа, да би се трећи пут, када кум преузме коло, и "коначно" напустио родитељски дом.

- **посмртни ритуал:**

- Игра *ситан танац* постоји у БиХ и Хрватској: У Босни *жалостиво коло*; док је у Лики *криво коло, коло наопако*;

Игре за претке: У ову групу игара сврставају се игре које су по спољним манифестацијама еквивалент посмртној игри *ситан танац* из Босне, која се тамо изводи на задушнице. Ове игре, као и поменути босански *ситан танац*, поседују елемент "капију кола" чиме се додатно оправдава претпоставка о посмртној конотацији. У западној Србији ове игре се не изводе на задушнице, али их због одлика повезујемо са посмртним ритуалом. Те игре су: *Заплети коло, ђевојко* (Ужице), *Заплети коло, Јово* (Стари Влах, Полимље, Пештер), *плети танац* или *плети коло* (Стари Влах, Тара). Исте одлике има и дечја игра *коларићу, панићу*

На простору Североисточне Србије, играње за претке се дешава за Младенце, (нарочито) за Покладе и током многих празника у време Ускршњег поста. Око ватри, које се пале у центру села, изводе се игре забавног репертоара, па се практично цело весеље намењује и

покојнику. Верује се да крај ватре са њима играју и преци. Посебно занимљив пример јесте игра *марга (пљека)* о којој је већ било речи.

Годишњи циклус

На **Бадњи дан** на простору Туропоља, Северозападне Босне, постојао је "Божићни плес" који се изводио око ватре и то жене босе и расплетених коса.

Код Влаха играње за претке се дешава за **Младенце, Покладе** и током многих празника у време **Ускршњег поста**. Око ватри, које се пале у центру села, изводе се игре забавног репертоара, па се практично цело весеље намењује и покојнику. Верује се да крај ватре са њима играју и преци.

- (Власи): игра *марга (пљека, репа)* која се изводи око ватре и састоји се од трупкања и скакања око ватре у змијоликом колу којег чине млађи мушкарци и момци. Циљ игре јесте да се последњи у низу убаци у ватру. (трагови жртвовања?!)

У Врању на **Покладе** су се изводиле ноћне игре, и то су на раскрсници у селу палили ватре "крлавештице" и око њих се играло; прву игру мора да поведе последња млада која је доведена. У Сокобањи око ватри су најчешће играли *катанку*;

Након извршене анализе обредних игара и њихове поделе на групе, треба истаћи неке законитости које су примећене у свакој горе истакнутој групи обредних игара.

Оно што је карактеристично за прву групу обредних игара у којима се препознаје култ плодноси, јесте да се путем имитативне магије покушава постићи плодност како у животном, тако и у годишњем циклусу. У животном циклусу "плодност" је најпотребнија у свадбеном ритуалу, и то у тренутку пред и у току свођења младенаца. Да би "плодност" била засигурна сватови и младенци су изводили *шарено коло/оро*. Ово коло су могли играти само људи који су били "проверени", тј. ожењени и удате, који су имали децу. Веровало се да би са њиховом већ постојаном/"провереном" плодношћу преко имитативне магије утицали на плодност младенаца. Поменути тип игре шарено коло/оро, изводе мушки и женски извођачи; играчки образац је у већини случајева, у првом делу девојчко коло где је облик игре

полукруг, а у другом спајање у парове који играју слободно по кружници.

Што се тиче годишњег циклуса, обредно играње ради постизања плодности у природи се изводило у време смене годишњих доба, неплодне зиме и наступајућег пролећа када се обнавља вегетациони циклус. Наиме, треба истаћи да дневне покладне игре одликују ласцивни карактер, еротске симболе и радње, јер се сматрало да би путем имитативне магије могли да утичу на плодност у природи. У већини примера покладних игара, извођачи су мешовити, и облик игре је вијугава линија.

Обредне игре у којима се препознаје култ предака, представљају посебну групу обредних игара, јер поред исказивања жеља помоћу играчког обрасца (као што је случај у обредним играма везаним за култ плодности), у овој групи све 'жеље' прво морају "одобрити" преци. Треба истаћи да у народу постоји веровање да за сваки наш поступак ми морамо тражити "дозволу" од предака, јер они увек "брину о нама" и из тог разлога не смеју бити заборављени јер ће нам се светити. Управо због тога се култ предака представља и као "дежурни култ". Најкарактеристичнији облик играчког образаца везаног за ову групу игара јесте, тзв. "капија кола" или "врата кола", што у етнокореолошком значењу представља поновно оживљавање. Поменути облик игре се јавља у играма: *Заплети коло, ђевојко* (Ужице), *Заплети коло, Јово* (Стари Влах, Полимље, Пештер), *плети танац* или *плети коло* (Стари Влах, Тара). Исте одлике има и дечја игра *коларићу, панићу*. Такође постоји и у играма *ситан танац* (БиХ и Хрватска), *жалостиво коло* (Босна); док је у Лики *криво коло, коло наопако*; Овакав облик се често јавља и у обредним играма у којима се препознаје елемент промене статуса појединца (проигравање девојака, отмица девојака...).

Оно што исто треба истаћи за обредне игре у овој групи, јесте да већину игара изводе жене, што и не представља не познаницу, јер се жена у нашој литератури котира као представник "оностраног" света, и самим тим поседује повезаност са прецима.

Након анализирања и етнологског тумачења обредних игара на територији некадашње Југославије, долазимо до закључка да наша

обредно-орска играчка пракса, заправо, обилује разним могућностима за разматрање и анализирање.

БИБЛИОГРАФИЈА

БАНДИЋ, Душан

2004., *Народна религија Срба у 100 појмова*, Нолит, Београд;

ВАСИЋ, Оливера

2004., *Трагови (етнокореологија)*, Арт График, Београд;

ЗЕЧЕВИЋ, Слободан

1983., *Српске народне игре (порекло и развој)*, Вук Караџић и Етнографски музеј, Београд,

ЈАНКОВИЋ, Даница и Љубица С.,

Народне игре, I,II,III,IV,V,VI,VII,VIII, Просвета, Београд,

ПРИЛОГ